

Tradisjonelle organisasjoner og nye frivillige initiativ i flyktnings situasjonen høsten 2015. Mobilisering eller forsterkning av eksisterende skiller?

Audun Fladmoe

Institutt for samfunnsforskning

Abstract: This chapter studies voluntary contributions in Norway during the refugee crisis in 2015. Due to increased asylum arrivals, the public reception centers were overloaded and there was an urgent need for assistance from civil society actors. In addition to contributions from traditional voluntary organizations, a number of new voluntary initiatives were established. This makes the migration crisis a unique case for studying new forms of engagement: Did the migration crisis mobilize new groups of volunteers, or did the situation rather reinforce existing cleavages between volunteers and non-volunteers? Based on survey panel data carried out before (2014) and after (2016) the migration crisis we analyze cleavages between volunteers and non-volunteers related to variations in sociodemographic background and political party preferences. The results show indications of both mobilization and reinforcement of existing cleavages, but in the long run existing cleavages seems to be preserved. Compared to the traditional organizations, new voluntary initiatives recruited more contributions from the young, low educated and low-income groups, but the number of 'new' volunteers was limited – the majority of those who contributed had previous experience as organizational volunteers. Furthermore, we find few indications that involvement during the migration crisis contributed to increased participation in traditional voluntary work a year later. Thus, the results suggest that, in the context of the migration crisis, we observed a short-term mobilization of some new groups, but in the longer run, the voluntary sector is characterized by established cleavages between volunteers and non-volunteers.

Keywords: refugee crisis, voluntary contributions, political engagement, traditional organizations, new voluntary initiatives, social inequality

Sitering av denne artikkelen: Fladmoe, A. (2018). Tradisjonelle organisasjoner og nye frivillige initiativ i flyktnings situasjonen høsten 2015. Mobilisering eller forsterkning av eksisterende skiller? B. Enjolras & I. Eimhjellen (Red.), *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge* (s. 127–150). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.45.ch5>

Lisens: CC BY-NC 4.0

Innledning

I 2015 kom det flere enn 1,3 millioner asylsøkere og flyktninger til Europa. Situasjonen ble omtalt som en europeisk flyktningkrise (Greussing & Boomgaard, 2017). Også Norge ble sterkt berørt. Drøyt 31 000 mennesker søkte om beskyttelse her i landet, noe som var en tredobling fra året før. Situasjonen i Norge ble opplevd som akutt fordi søkerne kom i løpet av noen intense høstmånader, og fordi få hadde forutsett omfanget og hastigheten på asylankomstene. I den tidlige fasen ble alle som kom, sendt til registrering hos Politiets utlendingsenhet (PU) på Tøyen i Oslo. Dette førte til overbelastning på registreringskontoret, og det hopet seg opp med mennesker i og rundt lokalene. Mediene rapporterte om krittikkverdige forhold, blant annet om folk som sov på gulvet på venterommet, uten tilgang til sanitære fasiliteter eller et skikkelig måltid.¹

Det ble raskt klart at det offentlige mottaksapparatet ikke strakk til, og at det var stort behov for bidrag fra sivilsamfunnet. Sivilsamfunnets mobilisering foregikk både gjennom etablerte organisasjonskanaler og gjennom nyetablerte nettverk. Etablerte aktører som Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Redd Barna var viktige støttespillere for myndighetene i akuttfasen og på mottakene. I tillegg til tradisjonelle frivillige organisasjoner var vi også vitne til at privatpersoner og nyopprettede initiativer, som Refugees Welcome og Dråpen i havet, mobiliserte frivillige blant annet ved aktiv bruk av sosiale medier (Eimhjellen, kommende). Både etablerte og nyopprettede frivillige initiativer var sentrale i akuttfasen, med overnatting, klær og helsehjelp, og etter hvert med aktiviteter og tilbud på mottak.

Med sin tydelig tidsavgrensede karakter og med fremveksten av nye frivillige initiativ er flyktningssituasjonen i 2015 en velegnet case for å studere nye kollektive handlingsformer. Digitale hjelpemidler, med utstrakt bruk av sosiale medier, var sentrale i spredningen og organiseringen av engasjementet. Flyktningssituasjonen var global; nye nettverk oppstod på tvers av landegrensene, og frivillige reiste til andre land i Europa for å bidra. Og grensene mellom politisk og frivillig engasjement fløt tilsynelatende

¹ Se for eksempel: <https://www.dagsavisen.no/innenriks/80-sover-rett-pa-gulvet-1.378589>

over i hverandre (se Sandri, 2018, for en lignende beskrivelse av frivilliges rolle i «jungelen» i Calais, Frankrike).

I dette kapitlet ser vi nærmere på mobiliseringen av det frivillige engasjementet i Norge under flyktnings situasjonen. Mange studier har vist at deltakelse i frivillig arbeid er preget av sosiale skiller knyttet til faktorer som utdanning, inntekt og nettverk. Et hovedspørsmål i kapitlet er om mobiliseringen i forbindelse med flyktnings situasjonen høsten 2015 bidro til at nye grupper ble rekruttert til frivillig organisasjonsarbeid, og om dette førte til økt frivillig engasjement på lengre sikt. Dette studerer vi langs to spor. For det første kan oppblomstringen av nye frivillige initiativ med utstrakt bruk av sosiale medier redusere terskelen for å bidra frivillig. Dette åpner for at personer som normalt ikke rekrutteres inn i organisasjonsfrivilligheten, finner arenaer for deltakelse. Bidro den akutte situasjonen og de mange nye frivillige initiativene til å rekruttere bredere lag av befolkningen til frivillig engasjement? For det andre var det i mange tilfeller uklart om engasjementet overfor flyktninger kunne beskrives som «frivillig arbeid» eller «politisk aktivisme». Graden av «politisering» av engasjementet har betydning for hvor bred mobiliseringen i realiteten var. Vi spør derfor også om flyktnings situasjonen mobiliserte tverrpolitisk, eller om personer med bestemte politiske sympatier var overrepresentert blant de frivillige.

Analysene i kapitlet bygger på data fra Norsk medborgerpanel, der enkeltindivider har blitt fulgt over tid. Datamaterialet inneholder således informasjon om individenes frivillige engasjement både før, under og etter flyktnings situasjonen. Dermed kan vi sammenligne deltakelse i tradisjonell organisasjonsfrivillighet høsten 2014 med frivillige bidrag i flyktnings situasjonen høsten 2015 og tradisjonell organisasjonsfrivillighet igjen høsten 2016.

Flyktnings situasjonen og nye frivillige initiativ

Flyktnings situasjonen fikk for alvor stor plass i norsk offentlighet sensommeren 2015 (se Eimhjellens kapittel 7 i denne boken). Flere steder i Europa oppstod det nye frivillige initiativ, utenfor rammene av etablerte institusjoner (Sandri, 2018; Simsa, Rameder, Aghamanoukjan & Totter,

2018). Disse oppstod dels fordi pågangen av frivillige var for stor til at de etablerte organisasjonene klarte å organisere et tilbud for alle som ville bidra, men også fordi etablerte organisasjoner flere steder glimret med sitt fravær. Et eksempel på det sistnevnte så vi i den såkalte jungelen utenfor Calais i Frankrike, der franske myndigheter nektet å bistå, og der det stort sett bare var Leger uten grenser som engasjerte seg. I vakuumet som oppstod, ble det etablert en rekke nye nettverk og uorganiserte grupper av frivillige fra flere europeiske land, som ønsket å bidra med ulike former for engasjement (Sandri, 2018). Ruth Simsa med kolleger omtaler denne typen engasjement som «spontan frivillighet»: «[...] a form of volunteering in which volunteers arrive at a scene of sudden needs, caused by a crisis, in an unplanned, spontaneous, and ad hoc mode» (Simsa mfl., 2018, ikke paginert).

Situasjonen var på langt nær like dramatisk i Norge som i Calais, men også her ble mange frivillige engasjert utenfor rammene av etablerte organisasjoner, både fordi pågangen av frivillige var stor, og fordi mange følte at de etablerte organisasjonene ikke handlet raskt nok (Sætrang, 2016). Mest oppmerksomhet fikk trolig «Refugees Welcome»-nettverket, som oppsto som lokale hjelpegrupper i flere land og byer i Europa. I Norge sprang denne ut av en lokal organisering blant en gruppe spontane frivillige som delte ut mat og utstyr til flyktninger som stod i kø ved registreringskontoret på Tøyen (mer om dette i kapittel 6). Innsamling av utstyr og organisering av arbeidet skjedde på Facebook, gjennom gruppen «Refugees Welcome to Norway». I løpet av kort tid hadde denne Facebook-gruppen over 80 000 medlemmer (Sætrang, 2016).

De nye initiativene spredte seg også geografisk i raskt tempo, parallelt med en omfattende medieoppmerksomhet omkring flyktningssituasjonen i Norge og internasjonalt. Ivar Eimhjellen har kartlagt fremveksten av «hjelpegrupper» på Facebook, og fant at det ble opprettet minst 140 grupper i løpet av 2015. Rundt 90 av disse var tilknyttet Refugees Welcome-nettverket, mens om lag 25 var tilknyttet Dråpen i havet. Fremveksten var særlig stor i perioden fra 20. august og ut september, da det ble registrert 92 nye grupper rundt omkring i Norge (Eimhjellen, kommende; Fladmoe, Sætrang, Eimhjellen, Steen-Johnsen & Enjolras, 2016).

Mobilisering eller forsterkning av eksisterende forskjeller?

Flere studier har påvist tydelige sosiale skjevheter knyttet til deltakelse i tradisjonell organisasjonsfrivillighet: Personer med høy utdanning og inntekt, som er i arbeid og som har brede sosiale nettverk, er overrepresentert blant frivillige (Folkestad, Christensen, Strømsnes & Selle, 2015; Wollebæk & Sivesind, 2010). Den såkalte ressursteorien skiller mellom tre former for kapital, som alle hver for seg øker sannsynligheten for at folk deltar i frivillig arbeid (Musick & Wilson, 2008). *Humankapital* viser til egenskaper som utdanning, arbeidsmarkedsdeltakelse, inntekt, osv. Personer som har mye humankapital, har gjerne evner som er relevante for mange former for frivillig arbeid, noe som gjør dem attraktive for frivillige organisasjoner. *Sosial kapital* viser i denne sammenheng til sosiale nettverk. Personer som inngår i sosiale nettverk der mange deltar i frivillig arbeid, har større sannsynlighet for selv å delta. Nyere norske studier har vist at forespørslers – det å bli spurt av noen – er den suverent viktigste årsaken til at man blir rekruttert til frivillig arbeid (Wollebæk, Sætrang & Fladmoe, 2015). Til sist viser *kulturell kapital* til verdier og holdninger som øker sannsynligheten for frivillig deltakelse.

Spørsmålet vi stiller i dette kapitlet, er om den frivillige mobiliseringen i forbindelse med flyktnings situasjonen høsten 2015 bidro til mobilisering av bredere lag av befolkningen, og om denne mobiliseringen bidro til økt frivillig organisasjonsdeltakelse på lengre sikt. Med en oppblomstring av nye frivillige initiativ og utstrakt bruk av digitale verktøy kan terskelen for å bidra frivillig senkes. Dette åpner for at personer som normalt ikke rekrutteres inn i organisasjonsfrivilligheten, finner egnede arenaer for deltakelse. Et eksempel er Facebook-sidene til Refugees Welcome, som fungerte som et lavterskeltilbud der enkeltpersoner tilbød seg å bidra med for eksempel klær og utstyr. Dette genererte igjen frivillig arbeidsinnsats fra andre i form av innsamling og utdeling (Sætrang, 2016).

Som beskrevet i bokens innledende kapittel, er det i faglitteraturen en debatt om digitalisering, og spesielt utbredelsen av sosiale medier, bidrar til en demokratisering av samfunnsengasjement (Norris, 2001). To

overordnede hypoteser står mot hverandre: «mobiliseringshypotesen» og «forsterkningshypotesen». Ifølge mobiliseringshypotesen vil grupper som ikke tidligere har vært aktive, lettere bli engasjert når informasjon blir gjort mer allment tilgjengelig, og når mulighetsrommet for engasjement øker. Ved at det er mulig å nå bredere ut, reduseres barrierer knyttet til human-, sosial og kulturell kapital. For eksempel vil informasjon som spres i sosiale medier, gjerne nå langt utover etablerte nettverk av frivillige, og på den måten kan betydningen av ens personlige sosiale nettverk bli mindre. Mulighetsrommet for engasjement utvides også gjerne under dramatiske hendelser, fordi den tradisjonelle organisasjonsinnsatsen ikke er tilstrekkelig og det oppstår et behov for supplement fra mer spontane former for frivillighet (Simsa mfl., 2018).

Motsatt sier forsterkningshypotesen at det først og fremst er de som allerede er aktive, som utnytter mulighetene som ligger i digitale medier. Digitalisering og nye kollektive handlingsformer kan bidra til å reproducere, eventuelt forsterke, eksisterende ulikheter blant frivillige, fordi det først og fremst er de som allerede er engasjert, som har erfaring med og som får kjennskap til nye muligheter for deltakelse. Selv om digitalisering fører til at informasjon spres raskere og bredere, er kunnskapen om ulike muligheter for deltakelse høyere blant personer som har erfaring, og som inngår i nettverk av etablerte frivillige.

Gjentatte studier av etablert organisasjonsfrivillighet, både i Norge og internasjonalt, har vist hvordan ressursteorien holder seg over tid – altså at det er en overrepresentasjon av ressurssterke blant dem som utfører frivillig arbeid (Folkestad mfl., 2015; Musick & Wilson, 2008). I rekrutteringen til frivillig arbeid har det også vist seg at sosiale nettverk er svært viktig. Når personer som inngår i de samme nettverkene rekrutteres, bidrar det til at eksisterende forskjeller opprettholdes (Wollebæk mfl., 2015). Vi har begrenset med empirisk kunnskap fra Norge om potensialet for bredere og mer spontan mobilisering når det oppstår dramatiske hendelser. Internasjonalt har studier av frivillige bidrag i forbindelse med naturkatastrofer vist at mange spontane frivillige ikke har tidligere tilknytning til etablerte organisasjoner (Drabek & McEntire, 2003). I Norge har studier av digitalt frivillig arbeid vist at denne form for innsats tiltrekker seg flere yngre enn hva tradisjonelt frivillig arbeid gjør, noe som

kan indikere at denne typen aktiviteter mobiliserer i grupper som tradisjonelt er mindre aktive i frivillig arbeid. Samtidig har det vist seg at også blant digitale frivillige er det en overvekt av høyt utdannede, noe som peker mot en reproduksjon av kjennetegn ved eksisterende grupper av frivillige (Eimhjellen & Ljunggren, 2017).

Den direkte betydningen av digitale medier på samfunnsengasjement behandles i kapittel 4 i denne boken. I dette kapitlet ser vi nærmere på to måter frivillige bidrag i flyktnings situasjonen ble organisert på, henholdsvis gjennom tradisjonelle frivillige organisasjoner og gjennom nye frivillige initiativ. Ifølge mobiliseringshypotesen kan vi anta at de nye initiativene, som la til rette for spontan frivillighet, i større grad enn tradisjonelle organisasjoner tiltrakk seg flere nye frivillige (personer som ikke tidligere hadde deltatt i frivillig arbeid), og at den sosiale sammensetningen var annerledes enn hva vi tradisjonelt observerer i studier av frivillig engasjement. Dersom denne gruppen frivillige opprettholdt sitt frivillige engasjement også etter flyktnings situasjonen høsten 2015, kan dette dermed ha ført til endringer i sammensetningen av frivillige i Norge. Motsatt kan vi i henhold til forsterkningshypotesen forvente at de som engasjerte seg i nye frivillig initiativ, har mer eller mindre de samme kjennetegnene som de som engasjerte seg i etablerte organisasjoner, og dermed kan vi heller ikke forvente at flyktnings situasjonen bidro til å endre sammensetningen av frivillige.

Hvor bred var mobiliseringen? Flyktnings situasjonens politiske dimensjon

Mens ressursteorien først og fremst er opptatt av den sosiale sammensetningen blant frivillige, basert på faktorer som inntekt, utdanning og nettverk, er det også andre relevante egenskaper som sier noe om bredden i mobiliseringen av frivillige. I studier av frivillig engasjement knyttet til samfunnsaktuelle spørsmål er det særlig relevant å undersøke i hvilken grad det mobiliseres frivillige med et mangfold av politiske meninger, eller om mobiliseringen først og fremst skjer blant grupper med bestemte politiske oppfatninger. Tidligere studier av spontan frivillighet har ofte vært knyttet til naturkatastrofer, som er apolitiske hendelser der «alle»

er enige om målet (Simsa mfl., 2018). Flyktningsspørsmål, sammen med andre relaterte spørsmål knyttet til migrasjon, er på sin side blant de mer politiserte spørsmålene i vår tid. Flere av de politiske partiene har en tydelig profil i disse sakene, og stortingsvalgundersøkelsene har over lengre tid vist at synet på innvandrere og innvandring polariserer velgerne (se f.eks. Aardal, 2003, 2015). Spørsmålet som reises, er derfor om denne polariseringen også var synlig blant de som engasjerte seg i flyktningssituasjonen, og i så fall om mobiliseringen først og fremst skjedde blant personer med bestemte politiske oppfatninger.

Den frivillige sektoren i Norge hadde opprinnelig sterke politiske trekk. De store folkebevegelsene i Norge sprang ut av politiske konfliktlinjer knyttet til forhold som sosial klasse, religion, språk, avhold, geografi, som manifesterte seg både i sivilsamfunnsorganisasjoner og politiske partier – som gjerne selv hadde sterke interne bindinger (f.eks. arbeiderbevegelsen med bl.a. Arbeiderpartiet, LO og Norsk Folkehjelp) (jf. Rokkan, Hagtvet & Alldén, 1987, kap. 6). Frivillig innsats var noe som fulgte naturlig av tilhørighet til et organisert kollektiv, og selve begrepet «frivillig innsats» har også en relativt kort historie i Norge. Man snakket snarere om «aktivt organisasjonsmedlemskap», som både kunne handle om politisk aktivisme og det vi i dag kaller frivillig innsats (Wollebæk & Selle, 2008). Med svekkede folkebevegelser og økt individualisme har frivilligheten i økende grad fremstått som apolitisk, og i forskningslitteraturen opereres det ofte med et skille mellom frivillig innsats og politisk aktivisme (Eliasoph, 2013). I henhold til dette skillet forstås frivillig innsats som det å løse samfunnsproblemer gjennom kollektive handlinger, mens politisk aktivisme i større grad søker å oppnå samfunnsendringer.

Engasjementet vi så i flyktningssituasjonen, reiser spørsmålet om det i dette tilfellet gir mening å skille så skarpt mellom frivillig innsats og politisk aktivisme. Det er rimelig å anta at syn på flyktningpolitikk og migrasjonsspørsmål mer generelt har betydning for om man bidro frivillig under flyktningssituasjonen. Motivasjonen for å bidra kan ha vært å løse akutte samfunnsproblemer, men også å påvirke opinionen og politikken på feltet. På den måten utviskes skillet mellom frivillig innsats og politisk aktivisme. Elisa Sandri (2018) bruker begrepet «frivillig

humanitærisme» (volunteer humanitarianism) om ikke-profesjonelle frivillige bidrag overfor flyktninger i Calais i Frankrike i denne perioden. I utgangspunktet engasjerte mange seg fordi de ønsket å hjelpe (frivillig innsats), men etter hvert fløt dette mer eller mindre ubevisst over i politisk aktivisme. For mange av dem som engasjerte seg, ble skillene mellom de ulike formene for samfunnsengasjement utvisket.

Samtidig er det heller ikke riktig å omtale engasjementet under flyktningsituasjonen som «aktivt organisasjonsmedlemskap». Når frivillige engasjerer seg i nye frivillige initiativ og andre uorganiserte grupper, er det begrenset hvor viktig tilhørigheten til et organisert kollektiv er. Snarere er det *saken* som står i sentrum, og engasjementet drives av den individuelle motivasjonen for å bidra. Dette kan knyttes til det som omtales som mer *ekspresive* former for frivillighet, der saken og den individuelle motivasjonen er viktigere enn den kollektive identiteten og rammene innsatsen foregår innenfor (Hustinx & Lammertyn, 2003). Utviklingen fra kollektiv til mer refleksiv og individualisert frivillighet har blitt dokumentert i flere norske studier (Wollebæk & Selle, 2008; Wollebæk mfl., 2015). Et konkret eksempel på denne utviklingen er hvordan stadig færre frivillige uttrykker sterk organisasjonstilhørighet (stadig flere oppgir at de like gjerne kunne gjort innsatsen for en annen organisasjon), det er flere frivillige som ikke er medlem av de organisasjonene de gjør en innsats for, og de frivillige uttrykker økt indre motivasjon for frivillig deltakelse (Wollebæk mfl., 2015). Analytisk har en eventuell utvisking av skillet mellom frivillig innsats og politisk aktivisme konsekvenser for hvordan mobiliserings- og forsterkningshypotesen kan tolkes. Dersom frivillige bidrag i flyktningsituasjonen først og fremst ble mobilisert blant personer med bestemte politiske preferanser, kan det argumenteres for at begge hypotesene må modifiseres i dette konkrete tilfellet. Selv om nye grupper som tradisjonelt er underrepresentert i frivilligheten kommer til (mobilisering) eller eksisterende grupper utvider sitt engasjement (forsterkning), svekkes støtten til begge hypotesene dersom enkeltgrupper er overrepresentert på bakgrunn av politisk ståsted. Vårt argument er med andre ord at disse hypotesene også må ta inn over seg andre faktorer enn sosial bakgrunn. Dersom det for eksempel mobiliseres sterkere blant lavt utdannede personer enn det som er vanlig, kan det diskuteres hvor bred

mobiliseringen er dersom disse i overveiende grad har sammenfallende politiske preferanser med høyt utdannede frivillige.

Den empiriske strategien i kapitlet er med andre ord å undersøke betydningen av både tidligere erfaring som frivillig, sosial bakgrunn og politiske preferanser blant dem som bidro i flyktnings situasjonen i 2015, henholdsvis for etablerte organisasjoner og nye frivillige initiativ. Videre vil vi undersøke i hvilken grad de som bidro i flyktnings situasjonen, fortsatt deltok i frivillig arbeid på et senere tidspunkt. På denne måten kan vi undersøke mobiliserings- og forsterkningshypotesen, både basert på sosial bakgrunn og politiske preferanser. Analysene muliggjøres av at vi har paneldata der de samme personene følges over tid. Dette beskriver vi grundigere i neste avsnitt.

Data og metode

Analysene i kapitlet bygger på data fra Norsk medborgerpanel, som er en spørreundersøkelse som gjennomføres to ganger i året blant et representativt utvalg av den norske befolkningen (for nærmere informasjon om panelet, se <https://www.uib.no/medborger>). Fordelen med panelet er at mange av respondentene deltar hver gang, noe som gjør det mulig å studere endringer i folks engasjement. I analysene i dette kapitlet utnytter vi dette ved å analysere spørsmål som de samme respondentene har besvart ved tre tidspunkt: først om tradisjonell organisasjonsfrivillighet høsten 2014, deretter om frivillige bidrag under flyktnings situasjonen i 2015/16 og til sist om tradisjonell organisasjonsfrivillighet høsten 2016. På denne måten har vi data om frivillig engasjement før, under og etter flyktnings situasjonen.

Til sammen 691 respondenter besvarte spørsmål om bidrag under flyktnings situasjonen 2015 samt spørsmål om organisasjonsfrivillighet i 2014 og 2016. I det endelige utvalget er det en overrepresentasjon av menn, eldre og personer med høyere utdanning (se tabell 1). I deskriptive analyser vekter vi for disse tre egenskapene, mens vi kontrollerer for dem i de multivariate analysene.

Vi benytter to sett med avhengige variabler: 1) frivillige bidrag under flyktnings situasjonen og 2) frivillig arbeid for organisasjoner ett år etterpå.

Når det gjelder bidrag under flyktnings situasjonen, skiller vi mellom bidrag gitt i regi av henholdsvis (a) tradisjonelle organisasjoner og (b) nye initiativ. «Nye initiativ» inkluderer personer som svarte at de hadde bidratt i regi av «Et nylig opprettet initiativ/organisasjon» eller «Organiserte arbeidet på egen hånd/sammen med kjente».² «Bidrag» viser i denne sammenheng både til donasjoner (penger, mat, klær o.l.) og frivillig arbeidsinnsats. Til sammen 33 prosent av respondentene i utvalget svarte at de hadde bidratt med minst én aktivitet (uavhengig av hvordan bidraget ble organisert). 30 prosent svarte at de hadde gitt donasjoner, mens nærmere 7 prosent svarte at de (i tillegg) hadde bidratt med frivillig arbeidsinnsats.³

Når det gjelder frivillig arbeid for organisasjoner høsten 2016, måler denne variabelen hvorvidt respondentene i løpet av de siste 12 månedene har utført frivillig arbeidsinnsats for minst én organisasjon. I undersøkelsen ble det skilt mellom 15 organisasjonstyper, i tillegg til «annet». Spørsmålsformuleringen er lik som i de nasjonale Frivillig innsatsundersøkelsene (se Arnesen, 2015).⁴

Det er tre sett av uavhengige variabler som inkluderes i analysene. For det første, deltakelse i frivillig arbeid i 2014, altså i god tid før de økte asylankomstene til Norge i 2015. I analysene av frivillig arbeid i 2016 kontrollerer vi også for frivillige bidrag under flyktnings situasjonen, som beskrevet over. For det andre ser vi på betydningen av ulike sosiodemografiske variabler, som kjønn, alder, utdanning og inntekt. Utdanningsvariabelen har fire verdier: 1 = ungdomsskole/folkeskole, 2 = Vgs/fagskole,

2 Den konkrete spørsmålsformuleringen var: «I løpet av det siste året har det kommet mange flyktninger og asylsøkere til Norge. Har du i løpet av de siste 12 månedene bidratt med noe av det følgende i forbindelse med flyktnings situasjonen? 1) Donasjoner, 2) Fysisk innsats, 3) Administrativ innsats, 4) Annen innsats». Hvis minst én innsats: «I regi av hvem har du utført frivillig innsats i forbindelse med flyktnings situasjonen? (flere svar mulig)». Svarlisten inkluderte også bidrag i regi av «Et asylmottak», «En privat virksomhet», «En offentlig virksomhet» og «Annet». Disse kategoriene er ikke inkludert i de videre analysene.

3 Merk at disse tallene skiller seg noe fra tallene som ble presentert i rapporten «Nordmenns bidrag i flyktnings situasjonen 2015/16» (Fladmoe mfl., 2016). Dette skyldes at vi her har utelatt respondenter som ikke besvarte undersøkelsen også høsten 2014 og høsten 2016.

4 Spørsmålsformuleringen var: «Har du i løpet av de siste 12 måneder utført frivillig, ulønnet arbeidsinnsats for frivillige organisasjoner på noen av følgende områder:» Deretter ble det listet opp 15 organisasjonskategorier (f.eks. idrett og sport, sosiale tjenester og rusomsorg, religion og livssyn) i tillegg til «Annet, spesifiser».

3 = høgscole/universitet inntil bachelor/cand.mag., 4 = høgscole/universitet, master/hovedfag eller mer, mens inntektsvariabelen (personlig bruttoinntekt) er delt inn i omtrent fem like store grupper (kvintiler): 1 = inntil 300 000, 2 = 300 001–400 000, 3 = 400 001–500 000, 4 = 500 001–600 000, 5 = 600 000 eller mer. For det tredje ser vi på betydningen av partipolitiske preferanser. På grunn av et begrenset antall respondenter, er de mindre partiene slått sammen til to grupper: Rødt/SV/MDG og Sp/Krf/Venstre. Resultatene endres ikke mye ved å studere hvert enkelt parti, men det lave antallet respondenter som har oppgitt at de stemmer på disse partiene fører til at den statistiske utsagnskraften blir svakere når de behandles hver for seg.

Deskriptiv statistikk for alle variablene er oppsummert i tabell 1. Tabellen viser at 23 prosent av respondentene bidro i regi av en tradisjonell organisasjon i flyktningssituasjonen, mens 7 prosent bidro i regi av et nytt initiativ. Om lag 65 prosent av respondentene svarte i 2014 og 2016 at de hadde deltatt i frivillig arbeid i regi av en frivillig organisasjon i løpet av de siste 12 månedene. Dette er noe høyere enn i den siste omfattende befolkningsundersøkelsen om deltakelse i frivillig arbeid, der nivået var 61 prosent. En sannsynlig forklaring på diskrepansen er at respondentene som deltar i Medborgerpanelet, i snitt er noe mer samfunnsengasjerte enn befolkningen generelt.

Resultater

Vi ser på resultatene i to deler. Først studerer vi frivillige bidrag under flyktningssituasjonen høsten 2015, dernest frivillig organisasjonsarbeid i 2016.

Bidrag under flyktningssituasjonen høsten 2015

Tabell 2 viser andelen som bidro i flyktningssituasjonen, etter bakgrunnskjennetegn. Tabellen viser for det første at blant dem som bidro, var det en klar overvekt av personer som også var organisasjonsfrivillige i 2014. Blant dem som var organisasjonsaktive høsten 2014, bidro 23 prosent i regi av en tradisjonell organisasjon under flyktningssituasjonen. Andelen

Tabell 1: Deskriptiv statistikk i regresjonsanalysene

	Gjennomsnitt	Min.-maks.	Observasjoner (n)
<i>Avhengige variabler</i>			
Bidrag i regi av tradisjonell organisasjon i flyktnings situasjonen 2015	0,23	0-1	691
Bidrag i regi av nytt initiativ i flyktnings situasjonen 2015	0,07	0-1	691
Frivillig organisasjonsarbeid 2016	0,64	0-1	691
<i>Uavhengige variabler</i>			
Frivillig organisasjonsarbeid 2014	0,66	0-1	691
Kjønn (kvinner = 1)	0,48	0-1	691
<i>Alder</i>			
18-35 år	0,18	0-1	691
36-45 år	0,14	0-1	691
46-55 år	0,19	0-1	691
56-65 år	0,23	0-1	691
66 år eller eldre	0,26	0-1	691
Utdanning	2,71	1-4	691
Inntekt	2,88	1-5	691
<i>Partipreferanse</i>			
Rødt, Sosialistisk venstreparti (SV), Miljøpartiet de grønne (MDG)	0,11	0-1	691
Arbeiderpartiet (Ap)	0,29	0-1	691
Senterpartiet (Sp), Kristelig folkeparti (Krf), Venstre	0,16	0-1	691
Høyre	0,25	0-1	691
Fremskrittspartiet (Frp)	0,13	0-1	691
Andre partier / ikke stemt	0,06	0-1	691

var 11 prosent blant dem som *ikke* var organisasjonsaktive høsten 2014. De tilsvarende tallene var 9,5 og 3,5 prosent blant dem som bidro i regi av et nytt initiativ. Denne tendensen var altså minst like sterk innenfor nye initiativ som innenfor tradisjonelle organisasjoner, noe som indikerer at nye frivillige initiativ ikke tiltrakk seg relativt sett flere nye frivillige enn det de tradisjonelle organisasjonene gjorde.

Selv om nye frivillige initiativ tiltrakk seg mange som hadde tidligere erfaring med frivillig organisasjonsarbeid, er den sosiodemografiske

Tabell 2. Andel som bidro, etter kjennetegn. Prosent.

	Bidrag i regi av tradisjonell organisasjon i flyktnings situasjonen 2015	Bidrag i regi av nytt initiativ i flyktnings situasjonen 2015
Organisasjonsfrivillig 2014	23,2	9,5
Ikke organisasjonsfrivillig 2014	11,4	3,5
<i>Sig.</i>	***	**
Kvinner	19,5	8,4
Menn	18,6	6,5
<i>Sig.</i>		
18-35 år	22,0	13,4
36-45 år	14,8	8,1
46-55 år	13,8	7,3
56-65 år	20,1	4,9
66 år eller eldre	21,1	1,0
<i>Sig.</i>		***
Grunnskole	8,9	6,6
VGS	18,9	6,7
Universitet/høgskole <4 år	25,5	10,3
Universitet/høgskole >4 år	26,5	7,2
<i>Sig.</i>	**	
<300 000	18,1	8,8
300.001-400 000	15,3	8,0
400.001-500 000	20,4	6,3
500.001-600 000	22,0	6,2
>600 000	21,6	5,5
<i>Sig.</i>		
Rødt, SV, MDG	41,3	15,9
Arbeiderpartiet	17,9	7,7
Sp, Krf, Venstre	16,6	9,7
Høyre	21,3	4,8
Frp	6,4	0,0
Annet parti / ikke stemt	10,7	10,2
<i>Sig.</i>	***	**

Kilde: Norsk medborgerpanel 2016.

Vektet etter kjønn, alder og utdanning.

Sig. nivå: † $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

profilen til dem som bidro for disse initiativene, annerledes enn blant dem som bidro for tradisjonelle organisasjoner. Mens aldersfordelingen er relativt jevn blant dem som bidro i regi av tradisjonelle organisasjoner, er det en tydelig skjevfordeling innenfor de nye initiativene, med en overvekt av personer mellom 18 og 45 år. Motsatt er utdanningskjevheten mye tydeligere innenfor de tradisjonelle organisasjonene, med en klar overvekt av personer som har høyere utdanning. Innenfor nye initiativ er overvekten av høyt utdannede lavere, og variasjonen er ikke signifikant. Det er nærliggende å anta at dette delvis skyldes at unge var overrepresentert. Nettoeffekten av utdanning (kontrollert for alder) ser vi nærmere på i tabell 3. Uansett indikerer disse tallene at den sosiodemografiske profilen til dem som bidro innenfor nye initiativ, skiller seg fra tradisjonelle frivillige, da både unge og lavt utdannede er underrepresentert i tradisjonell frivillighet (Folkestad mfl., 2015). Disse funnene gir støtte til mobiliseringshypotesen innenfor nye frivillige initiativ og forsterkningshypotesen innenfor etablerte organisasjoner. Innenfor de nye initiativene var rekrutteringen annerledes enn det vi vanligvis ser i rekruttering til frivillig arbeid, noe som dermed i sum kan bidra til en bredere sosial profil på frivillige. Samtidig ser vi at etablerte sosiale skiller forsterkes, eller i det minste reproduseres, innenfor de tradisjonelle organisasjonene.

Bildet blir enda mer sammensatt når vi ser på de partipolitiske preferansene til dem som bidro. Bidrag i flyktnings situasjonen hadde en tydelig partipolitisk profil, og dette gjaldt i minst like stor grad blant dem som bidro for nye frivillige initiativ, som blant dem som bidro i regi av tradisjonelle organisasjoner. I begge grupper var det en klar overvekt av personer som svarte at de ville stemme på Rødt, SV eller MDG, mens det var en klar underrepresentasjon av personer som ville stemme på Frp. Blant de 90 personene i utvalget som svarte at de ville stemme Frp, er det *ingen* som svarte at de bidro i flyktnings situasjonen for et nytt initiativ. Det at det er en såpass tydelig partipolitisk polarisering på tvers av organiseringsformer, viser at bidrag i flyktnings situasjonen også kan forstås som en form for politisk deltakelse. Dette nyanserer både mobiliserings- og forsterkningshypotesen: Flyktnings situasjonen bidro til at enkelte sosiale grupper som vanligvis ikke deltar i frivillig arbeid, engasjerte seg, men engasjementet skjedde i hovedsak blant personer med relativt sammenfallende

politiske holdninger. Når vi i tillegg ser at det var en overvekt av personer som tidligere hadde deltatt i frivillig arbeid (fra høsten 2014), kan det dermed stilles spørsmål ved i hvor stor grad flyktnings situasjonen bidro til en demokratisering av frivillighetsstokken. Ser vi på partiprofilen til organisasjonsfrivillige uavhengig av deltakelse i flyktnings situasjonen (se tabell 4), var den langt jevnere. Velgerne til Frp var også her noe underrepresentert – dog i langt mindre grad. Andelen frivillige var størst blant dem som stemte på et av sentrumpartiene (Sp, Krf eller Venstre).

For å vurdere den selvstendige effekten av hver variabel (nettoeffekten) er det viktig å se dem i sammenheng. Tabell 3 viser resultater fra logistiske regresjonsanalyser, der deltakelse i flyktnings situasjonen for de to organiseringsformene er avhengige variabler. Tabellen viser odds-sannsynlighet for å bidra frivillig når alle variabler kontrolleres for. Odds høyere enn «1» betyr positiv sammenheng, mens odds lavere enn «1» betyr negativ sammenheng. Da utdanning og inntekt korrelerer, har vi estimert to modeller for hver bidragsform, der hver av disse variablene inkluderes.

Tabellen viser at noen av resultatene justeres når vi tar hensyn til andre forhold. Blant annet ser vi at det oppstår signifikante kjønns- og inntektsforskjeller blant dem som bidro for tradisjonelle organisasjoner (modell 2): Kvinner og personer med høy inntekt hadde større sannsynlighet for å bidra enn menn og personer med lav inntekt. Denne tendensen ser vi ikke blant dem som bidro for nye initiativ. Videre ser vi at aldersskjevheten blant dem som bidro for nye initiativ, er markant. Sammenlignet med den eldste aldersgruppen har de yngste og yngre middelaldrende (dem mellom 36 og 45) mye høyere sannsynlighet for å ha bidratt for nye initiativ.

Sett bort fra dette, ser vi fortsatt en tydelig sammenheng mellom organisasjonsfrivillighet i 2014 og bidrag i flyktnings situasjonen, tydelig utdanningsskjevhet blant dem som bidro for tradisjonelle organisasjoner i flyktnings situasjonen, og vi ser også en partipolitisk tendens. I tabellen er Arbeiderpartiets (Ap) velgere referansegruppen, og de andre partienes koeffisienter må tolkes som avvik fra disse. I alle modellene ser vi at det ikke er signifikante forskjeller mellom velgerne til Ap, Sp, Krf, Venstre og Høyre. Velgerne til Rødt, SV og MDG på den ene siden og Frp på den andre skiller seg imidlertid tydelig ut, med henholdsvis større eller mindre sannsynlighet for å bidra.

Tabell 3. Kjennetegn ved frivillig engasjement. Odds fra logistisk regresjon.

	Bidrag for tradisjonell organisasjon i flyktnings situasjonen (2015)		Bidrag for nytt initiativ / organisert selv i flyktnings situasjonen (2015)	
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Organisasjonsfrivillig 2014	2,13***	2,20***	3,81**	3,82**
Kjønn (kvinner)	1,44†	1,70**	1,27	1,22
Alder (ref. = 66 år og eldre)				
18-35 år	0,56*	0,60†	3,46*	3,39*
36-45 år	0,39**	0,39**	3,23*	3,33*
46-55 år	0,36***	0,32***	2,61†	2,72†
56-65 år	0,63†	0,55*	1,40	1,46
Utdanningsnivå	1,45***		0,98	
Inntekt		1,22**		0,96
Partivalg (ref. = Ap)				
Rødt, SV, MDG	1,67†	1,79†	2,22†	2,21†
Sp, Krf, Venstre	0,75	0,79	0,95	0,96
Høyre	0,87	0,80	0,64	0,66
Frp	0,23**	0,22***	0,00***	0,00***
Annet parti / ikke stemt	0,84	0,80	1,76	1,76
Konstant	0,10	0,15	0,01	0,01
Pseudo r2	0,09	0,08	0,09	0,09
N	691	691	691	691

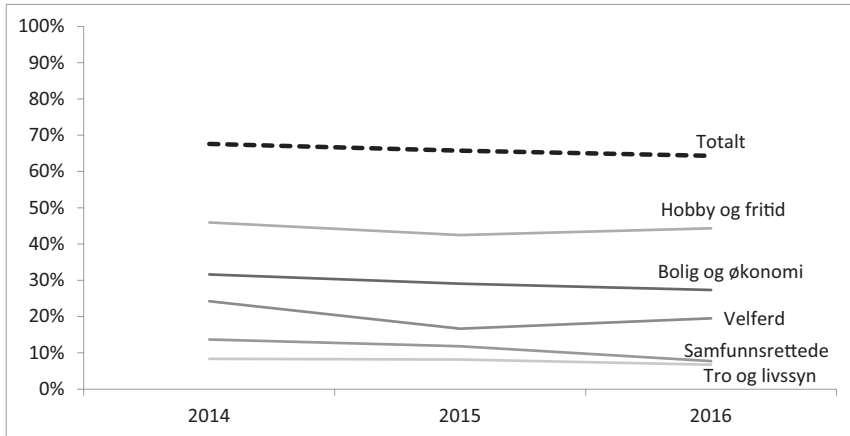
Kilde: Norsk medborgerpanel 2016.

Sig. nivå: †p < 0,1, *p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001

Når vi deler inn organisasjonssamfunnet i flere typer organisasjoner, finner vi at rekrutteringen til nye initiativ var særlig sterk blant dem som hadde erfaring med frivillig arbeid for hobby- og fritidsorganisasjoner og for tro- og livssynsorganisasjoner (resultater ikke vist). På tross av den politiske siden ved engasjementet ser vi altså ikke noe tegn på at de som bidro, kom fra mer samfunnsrettede organisasjoner.

Vedvarer engasjementet? Frivillig organisasjonsarbeid høsten 2016

Det neste spørsmålet er om engasjementet vedvarte. Førte bidrag under flyktnings situasjonen til en mobilisering av nye frivillige i den tradisjonelle frivillige sektoren ett år etter?

Figur 1: Andel organisasjonsfrivillige over tid. Paneldata. Prosent.

Kilde: Norsk medborgerpanel 2014, 2015, 2016. N = 636.

Vi begynner med å se på andelen som oppga at de deltok i frivillig organisasjonsarbeid. Figur 1 viser andelen som høsten 2014, høsten 2015 og høsten 2016 deltok i tradisjonelt frivillig arbeid for minst én organisasjon og fordelt på fem organisasjonskategorier. Figuren viser generelt en flat tendens, med små variasjoner i deltakelsesnivået over tid. Andelen som svarte at de hadde deltatt i frivillig arbeid totalt, varierer mellom 64 og 68 prosent. Innenfor feltene velferd, samfunnsrettede og tro og livssyn, som trolig er de mest relevante når det gjelder flyktningrelatert frivillighet, er det heller ingen tegn til økt frivillig deltakelse. Snarere tvert imot: Innenfor velferd og samfunnsrettede organisasjoner var nivået på frivillig innsats noe høyere i 2014 (24 og 14 prosent) enn i 2016 (19 og 8 prosent). Umiddelbart gir altså ikke dette noen indikasjoner på at flyktningssituasjonen bidro til å øke den totale andelen av frivillige i Norge.

Men man må alltid være varsom med å trekke konklusjoner på individnivå basert på aggregert statistikk. Selv om det totale omfanget av frivillige ikke endrer seg, eller til og med går ned, kan det være viktige endringer på individnivå. Man kan for eksempel tenke seg en situasjon der andelen frivillige innenfor rusfeltet synker, mens den øker innenfor flyktningfeltet. Dermed utligner de to trendene hverandre. Vi undersøker derfor om frivillig arbeidsinnsats høsten 2016 på individnivå kan forklares av frivillige bidrag under flyktningssituasjonen, altså om de individene som bidro under flyktningssituasjonen, hadde større sannsynlighet

Tabell 4. Organisasjonsfrivillig 2016, forklart av bidrag i flyktnings situasjonen og tidligere organisasjonsaktivitet. Odds fra logistisk regresjon.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Flyktningbidrag 2015: tradisjonell org.	1,36			1,01
Flyktningbidrag 2015: nytt initiativ / organisert selv		1,30		0,80
Organisasjonsfrivillig 2014			7,17***	7,27***
Kjønn (kvinner)	0,74†	0,75	0,90	0,90
Alder (ref. = 66 år og eldre)				
18-35 år	0,73	0,69	0,66	0,67
36-45 år	1,19	1,13	1,20	1,22
46-55 år	1,23	1,16	1,08	1,09
56-65 år	0,86	0,83	0,86	0,86
Utdanningsnivå	1,07	1,09	1,01	1,01
Partivalg (ref. = Ap)				
Rødt, SV, MDG	1,76†	1,79†	1,59	1,63
Sp, Krf, Venstre	2,41***	2,39***	2,00*	2,00*
Høyre	1,23	1,23	1,16	1,16
Frp	0,90	0,87	0,97	0,96
Annet parti / ikke stemt	0,60	0,59	0,59	0,59
Konstant	1,35	1,39	0,49	0,49
Pseudo r ²	0,04	0,04	0,17	0,17
n	691	691	691	691

Kilde: Norsk medborgerpanel 2016.

Sig. nivå: †p < 0,1, *p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001

enn de som ikke bidro, for å delta som organisasjonsfrivillige høsten 2016 (Tabell 4).

Tabell 4 viser en påfallende *svak* sammenheng mellom bidrag under flyktnings situasjonen høsten 2015 og frivillig organisasjonsarbeid høsten 2016. Modell 1 undersøker effekten av å ha bidratt for en tradisjonell organisasjon under flyktnings situasjonen, mens modell 2 undersøker effekten av å ha bidratt for et nytt initiativ. I begge modellene kontrolleres det for kjønn, alder, utdanning og partivalg. I begge modellene ser vi at det *ikke* er en statistisk signifikant sammenheng mellom bidrag i flyktnings situasjonen og frivillig organisasjonsarbeid ett år senere når det kontrolleres for sosial bakgrunn og partivalg. Dette betyr at når vi tar hensyn til disse

kjennetegnene ved respondentene, hadde ikke de som bidro i flyktningssituasjonen, større sannsynlighet enn andre for å delta i frivillig organisasjonsarbeid ett år senere.

I modell 3 undersøker vi effekten av det å ha deltatt i frivillig organisasjonsarbeid i 2014 på deltakelse i frivillig organisasjonsarbeid i 2016, og her ser vi en sterk positiv sammenheng. De som deltok i frivillig organisasjonsarbeid i 2016, hadde langt større sannsynlighet enn andre for også å ha deltatt i 2014.

Til sist, i modell 4, undersøker vi alt samlet, altså både ulike bidrag i flyktningssituasjonen og frivillig organisasjonsarbeid i 2014. Denne analysen bekrefter det vi alt har beskrevet. Det er en sterk sammenheng mellom frivillig organisasjonsdeltakelse i 2014 og 2016, men ingen sammenheng mellom bidrag i flyktningssituasjonen og frivillig organisasjonsarbeid i 2016. Dette indikerer at organisasjonene i liten grad evnet å rekruttere nye frivillige fra flyktningssituasjonen. Her er det imidlertid viktig å understreke at enkeltorganisasjoner selvsagt kan ha opplevd økt tilstrømning av frivillige i kjølvannet av flyktningssituasjonen, men flertallet av disse hadde altså tidligere erfaring med frivillig arbeid fra andre organisasjoner.

Interessant nok er det ingen forskjeller knyttet til utdanningsnivå i denne analysen, altså har tilsynelatende ikke høyt utdannede personer større sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid enn lavt utdannede. Ved nærmere undersøkelse viser det seg at dette delvis skyldes at effekten av utdanning fanges opp av effekten ved tidligere erfaring som organisasjonsfrivillig – der det allerede er en viss utdanningsskjevheter. Fjerner vi denne variabelen fra analysene, har utdanningsnivå større betydning for sannsynligheten for å delta i frivillig arbeid.

Oppsummert viser analysene i kapitlet fire generelle tendenser. For det første skjedde mobiliseringen under flyktningssituasjonen særlig blant tidligere frivillige. For det andre bidro nye frivillige initiativ til å rekruttere enkelte grupper som tradisjonelt er underrepresentert i frivilligheten. For det tredje hadde bidrag i flyktningssituasjonen en tydelig politisk tendens. Og for det fjerde bidro flyktningssituasjonen i begrenset grad til å rekruttere nye frivillige inn i det tradisjonelle organisasjonslivet. Vi diskuterer disse funnene nærmere i siste avsnitt.

Diskusjon og konklusjon

Flyktnings situasjonen høsten 2015 er en velegnet case for å studere nye kollektive handlingsformer. Sivilsamfunnet mobiliserte mange frivillige, og nye frivillige initiativ oppstod.

Analysene i dette kapitlet gir noe støtte til både mobiliseringshypotesen og forsterkningshypotesen. Sammenlignet med de tradisjonelle organisasjonene tiltrakk de nye initiativene seg relativt sett flere unge, flere lavt utdannede og flere med lav inntekt. På denne måten ble grupper som tradisjonelt er underrepresentert i frivilligheten, engasjert i den aktuelle perioden. Samtidig så vi også at blant dem som engasjerte seg i de nye initiativene, var det en klar overvekt av personer som hadde erfaring med frivillig organisasjonsarbeid i 2014 – året før flyktnings situasjonen. Og blant dem som bidro i regi av tradisjonelle organisasjoner, fant vi de samme utdannings- og inntektsskjevhetene som vi finner innenfor tradisjonell frivillig innsats (Folkestad mfl., 2015). Dette indikerer at «nyrekrutteringen» var begrenset, og at mobiliseringen i flyktnings situasjonen også bar preg av en forsterkning av eksisterende skiller.

En mulig forklaring på den manglende mobiliseringen av nye frivillige kan være knyttet til flyktnings situasjonens politiske dimensjon. Analysene viste at mobiliseringen under flyktnings situasjonen ikke var veldig bred når vi tar hensyn til politiske oppfatninger. Velgergrupper som støtter partier med en liberal flyktningpolitikk, bidro i langt større grad enn velgergrupper som ønsker en restriktiv flyktningpolitikk (jf. Aardal, 2003, 2015). En tolkning av dette er at frivillige bidrag i flyktnings situasjonen i mange tilfeller må forstås som politisk aktivisme snarere enn frivillig innsats (Eliasoph, 2013). Dermed mobiliseres politisk engasjerte mennesker, som ofte har erfaring fra organisasjonslivet. Den mest nærliggende tolkningen er å anse bidragene som en kombinasjon av de to formene. På den ene siden oppstod det i flyktnings situasjonen akutte samfunnsproblemer som måtte løses, blant annet utenfor Politiets utlendingsenhet på Tøyen, noe som både mobiliserte tradisjonelle frivillige organisasjoner, og som bidro til opprettelsen av nye initiativ med mer spontane former for frivillighet (jf. Simsa mfl., 2018). På den andre siden var enkelte av de nye initiativene tydelig politisk motivert, blant annet ved å gjennomføre aksjoner og demonstrasjoner mot regjeringens flyktningpolitikk

(Sætrang, 2016, s. 50–51); en form for frivillig humanitærisme (Sandri, 2018). Denne sammenblandingen av frivillig innsats og politisk aktivisme ligner således mer på den tradisjonelle folkebevegelsesmodellen i Norge, der frivillig innsats (eller aktivt organisasjonsmedlemskap) ofte var basert på tilhørighet til et politisk kollektiv (Wollebæk & Selle, 2008). Men som påpekt innledningsvis i kapitlet sprang ikke engasjementet ut fra en eller noen få store folkebevegelser. Snarere var det saken (hjelp flyktninger) og aktivitetene som stod i sentrum, ikke hvilke rammer de foregikk innenfor. Noen engasjerte seg i etablerte organisasjoner, andre i nye initiativ, og atter andre organiserte innsatsen selv. Mye av engasjementet i flyktningssituasjonen er således gode illustrasjoner på mer *refleksive* former for frivillighet, der det er aktiviteten og ikke organisasjonen som står i sentrum (jf. Hustinx & Lammertyn, 2003).

Til slutt har vi sett at mobiliseringen under flyktningssituasjonen i liten grad påvirket den tradisjonelle organisasjonsfrivilligheten. Det overordnede nivået på antallet frivillige holdt seg stabilt i perioden 2014–2016, og frivillig organisasjonsarbeid høsten 2016 kan i liten grad forklares av frivillige bidrag under flyktningssituasjonen høsten 2015. Det ser derfor ikke ut til at organisasjonene på lengre sikt har klart å rekruttere nye grupper frivillige blant dem som bidro i flyktningssituasjonen. Som påpekt i analysene betyr dette selvsagt ikke at enkeltorganisasjoner ikke har fått nye frivillige i kjølvannet av flyktningssituasjonen, men disse frivillige hadde i overveiende grad vært frivillige i andre organisasjoner i 2014.

En samlet tolkning av disse funnene sett opp mot de to overordnede hypotesene, er at vi må skille mellom *korttidsmobilisering* og *langtidsforsterkning*. Selv om mange av dem som bidro under flyktningssituasjonen høsten 2015, hadde erfaring fra frivillig organisasjonsarbeid, og selv om de gjerne hadde bestemte politiske oppfatninger, er det ikke til å undervurdere at det også var mange nye frivillige blant dem som bidro. Dette viser at sivilsamfunnet på kort sikt evnet å mobilisere mange, både eksisterende og nye frivillige. Denne type korttidsmobilisering kan ses i sammenheng med mer generelle utviklingstrekk i sivilsamfunnet, der refleksiv, spontan og *ad hoc*-basert frivillighet blir vanligere på bekostning av den tradisjonelle medlemsbaserte frivilligheten (Hustinx & Lammertyn, 2003). Over tid har medlemskap og organisasjonstilhørighet blitt mindre

viktig, mens indre motivasjon og interesse har fått økt betydning (Wollebæk mfl., 2015). Korttidsmobiliseringen ser imidlertid ikke ut til å ha endret sammensetningen av sivilsamfunnet på lengre sikt. Den suverent viktigste forklaringen på om man deltok i frivillig arbeid høsten 2016, var at man også deltok i frivillig arbeid høsten 2014. På lengre sikt ser vi dermed en vedvarende forsterkning, eller i det minste opprettholdelse, av forskjeller mellom frivillige og ikke-frivillige.

Et slikt skille mellom korttidsmobilisering og langtidsforsterkning viste seg uansett å fungere godt høsten 2015. Sivilsamfunnets styrke var helt avgjørende for det norske samfunnets robusthet i møtet med den økte tilstrømningen av asylsøkere. Situasjonen viste således styrken i å ha et omfattende sivilsamfunn med et grunnfjell bestående av mange kjernefrivillige, der andre kan komme til å bidra i kortere perioder. Det offentlige mottaksapparatets manglende kapasitet hadde kanskje blitt enda tydeligere dersom Norge hadde hatt et svakere sivilsamfunn.

Referanser

- Aardal, B. (2003). Ideologi og stemmegivning. I B. Aardal (Red.), *Velgere i villrede ... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: Damm.
- Aardal, B. (2015). Politiske verdier og stemmegivning. I B. Aardal & J. Bergh (Red.), *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm.
- Aarnesen, D. (2015). *Undersøkelsene om frivillig innsats 1998–2014. Dokumentasjonsrapport*. Rapport 3/2015. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Drabek, T. E., & McEntire, D. A. (2003). Emergent phenomena and the sociology of disasters: Lessons, trends and opportunities from the research literature. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 12(2), 97–112. doi:10.1108/09653560310474214
- Eimhjellen, I., & Ljunggren, J. (2017). *Kollektiv handling i digitale medier. Nye digitale skiller?* Rapport 3/2017. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eliasoph, N. (2013). *The Politics of volunteering*. Cambridge: Polity.
- Fladmoe, A., Sætrang, S., Eimhjellen, I., Steen-Johnsen, K., & Enjolras, B. (2016). *Nordmenns bidrag i flyktningsituasjonen 2015/16*. Rapport 6/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Folkestad, B., Christensen, D. A., Strømsnes, K., & Selle, P. (2015). *Frivillig innsats i Norge 1998–2014. Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg?* Rapport 4/2015. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Greussing, E., & Boomgaarden, H. G. (2017). Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe's 2015 refugee crisis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1749–1774. doi:10.1080/1369183X.2017.1282813
- Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167–187. doi:10.1023/A:1023948027200
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Norris, P. (2001). *Digital divide : civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rokkan, S., Hagtvet, B., & Alldén, L. (1987). *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandri, E. (2018). 'Volunteer Humanitarianism': Volunteers and humanitarian aid in the Jungle refugee camp of Calais. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1), 65–80. doi:10.1080/1369183X.2017.1352467
- Simsa, R., Rameder, P., Aghamanoukjan, A., & Totter, M. (2018). Spontaneous Volunteering in Social Crises: Self-Organization and Coordination. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. doi:10.1177/0899764018785472
- Sætrang, S. (2016). "Ikke bare en Facebook-gruppe". *En case-studie av Refugees Welcome-nettverket i Norge*. Rapport 9/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2008). A social democratic model of civil society? I B. Jobert & B. Kohler-Koch (Red.), *Changing Images of Civil Society: From Protest to Governance*. London: Routledge.
- Wollebæk, D., & Sivesind, K. H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi. Frivillig innsats i Norge 1997–2009*. Rapport 3/2010. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Wollebæk, D., Sætrang, S., & Fladmoe, A. (2015). *Betingelser for frivillig innsats. Motivasjon og kontekst*. Rapport 1/2015. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.